

УСЛОВИЯ И ФАКТОРИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СПОРТЕН ТУРИЗЪМ В ОБЩИНА ПАЗАРДЖИК

Мария Гюлеметова
Нов български университет, София

Резюме

Целта на доклада е на база анализ на условия и фактори за устойчиво развитие на спортен туризъм в община Пазарджик да се докаже, че превръщането на град Пазарджик в Европейска столица на спорта през 2020 година не е случаен процес. Актуалността произтича от една страна в отговор на Дневен ред 2030 за устойчиво развитие и принципите, заложиени в Глобалния договор на ООН, а от друга развитието на спортен туризъм като здраве, което осигурява качество на живот за населението и важно условие за устойчиво икономическо, екологично и социално развитие.

Ключови думи: условия, фактори, устойчиво развитие, спортен туризъм, община Пазарджик.

Keywords: conditions, factors, sustainable development, sports tourism, Pazardzjik municipality.

JEL: Z32.

Увод

Един от основните въпроси, по който работят учени от различни институти за постигане на устойчиво развитие е как да се опазва околната среда и едновременно с това да се използва икономически и социално територията? Отговорът на учените най-често е: „Оптимизация на устройството на територията и икономическите ефекти, съобразени с екологическите и социокултурни параметри и ограничения на средства“. Устойчивото и балансирано развитие на районите в България изискват нови количествени и качествени изменения в регионалното развитие, обхващащи всички елементи на това развитие и водещи до хармонично и балансирано интегриране на цялата територия на страната.

1. Световни, регионални и национални изменения на туризъм и устойчиво развитие

Според автентичното си определение устойчиво развитие е „процес на промяна, при който експлоатацията на ресурсите, насочеността на инвестициите, ориентирането на технологиите и на институционалните промени са в хармония помежду си и увеличават текущия и бъдещия потенциал, с който се задоволяват човешките потребности и стремежи“. Това е „Програма XXI век“. За М. Гюлеметова устойчиво развитие означава „осигуряване на балансирано решение от една страна на социално-икономическите задачи и от друга на проблемите на опазване на околната среда с оглед удовлетворяването на жизнените потребности на настоящите и бъдещите поколения“, а показателите и индикаторите са онези белези, които конкретизират параметъра на изследвания обект или процес“, части от информация, отразяваща състоянието на селището, в което живеем“ [2].

Според М. Михайлов „устойчивият туризъм може да бъде определен като комплекс от туристически дейности, който целесъобразно използва природните и антропогенни ресурси, най-пълно задоволява потребностите на туристическите потребители в настоящето като изцяло осигурява задоволяване на тези потребности на бъдещите поколения, а неговата основна цел е постигане на приемлив баланс между природната и социокултурната среда“ [4].

В Стратегическа програма „Дневен ред 21 век“ на Световната организация по туризъм се определят следните цели“:

- икономическа жизнеспособност;
- местен просперитет;
- качество на заетостта;
- социално равенство;
- удовлетворение на посетителите;
- местен контрол;
- социално благоденствие;
- биологическо разнообразие
- физическа цялост;
- чистота на околната среда [12].

Устойчивият туризъм предполага пълно разгръщане на правото на туризъм, регламентирано от Глобалния етичен кодекс на туризма на Световната организация по туризъм като „възможността непосредствено и лично да откриват и да се наслаждават на забележителностите на нашата планета, е право, което в еднаква степен притежават всички жители на Земята“ [13].

Правна рамка и основен план за действие е Конвенцията за охрана на Световното културно и природно наследство на ЮНЕСКО. В Доклада на Генералния секретар на ЮНЕСКО се казва: „Устойчивият туризъм изисква управлението на всички ресурси по начин, по който икономическите, социалните и естетически потребности

могат да се задоволят при едновременно съхранение на културната идентичност, основните екологични процеси, биологичното разнообразие и системите за поддържане на живота“ [12].

Политиката на страните от Европейския съюз в областта на туризма и устойчиво развитие цели „Подобряване на управлението на масовия туризъм, опазване на крайбрежните и планински райони, повишаване на екологичното съзнание на туристите и подобряване на качеството на туристическите услуги с цел намаляване на вредите на околната среда“.

Националната политика в туризма според *Закона за туризма и Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма* е „политика на дългосрочно планиране и последователно прилагане на програми, съобразени както със законите на стопанския растеж и напредъка на технологиите, така и с потребностите на населението и опасностите от икономически, социални и екологични кризи“ [7].

В раздел приоритети на Стратегия за устойчив туризъм на България 2014–2030 г. (съобразена със Стратегия „Европа 2020“ на ЕС) е записано: „увеличаване дела на специализираните видове туризъм, водещи до целогодишна и по-интензивна натовареност в т.ч. спортен туризъм, чрез устойчиво използване на туристическите ресурси, като структуроопределящ компонент на системата на туризма и осигуряване на рационалното им използване, поддържане и опазване“. Нормативно поставената цел е „постигането на комплексен положителен ефект от приложението на различни по степен и видове нормативни актове с измерения в икономическата, социалната и екологичната сфери на живот [6].

Изпълнението на изискванията към качеството на туристическия продукт се гарантира от една страна от задължителните за изпълнение нормативни актове като Закон за туризма, Наредба за категоризиране на средствата за подслон, местата за настаняване и заведенията за хранене и развлечения, Наредба за изисквания към персонала на туроператори или туристически агенти, към лицето осъществяващо функции по управление на туроператорска или туристическа агентска дейност и към помещенията за извършване на туроператорска или туристическа агентска дейност.

2. Спортен туризъм

Значението на спорта за здравето, хармоничното развитие на хората и напредъка на човешката цивилизация е огромно. То може да се изрази най-добре чрез латинската сентенция *mens sana in corpore sano* (здрав дух в здраво тяло). Спортът е важен източник на положител-

ни емоции и здраве. Под спортен туризъм днес обикновено се разбира пътуването и престоят на туристи с цел участие в или наблюдение на спортни събития. Свързан е с удовлетворяване на рекреационните потребности на човека при активен двигателен режим. При спортния туризъм заедно с доминиращата рекреационна функция се реализират и познавателната и развлекателна функция на туризма. Това определя голямата му значимост. След здравния туризъм чрез него в най-висока степен се реализира рекреационната функция на туризма, свързана с профилактиката и създаване на набор от практики и умения, като част от здравословния начин на живот.

В зависимост от видовете спорт и средите, в които се реализира той може да бъде подразделен на туризъм, свързан с наземни спортове, туризъм, свързан с водни видове спорт и туризъм, свързан с въздушни видове спорт. Според К. Левков „активният спортен туризъм“ е свързан в пътуване и престой с цел участие в спортни събития, затова е представен главно от професионалисти, треньори, медицински лица и спортни мениджъри, а „пасивният“ е свързан с пътуване и престой на туристи с цел посещение на спортни обекти и наблюдение на спортни събития. На границата между активния и пасивния спортен туризъм се развива туризмът, обслужващ пътуванията и престоя на непрофесионалисти спортисти (т. нар. *спортно-развлекателен* или любителски спортен туризъм) [3]. Той има важна роля за привличане на хора от различни възрасти към каузата на спорта и туризма.

А. В. Бабкин разделя спортния туризъм на професионален и любителски, като допълнително структурира любителския според видовете спорт (зимни и летни, а също и водни, въздушни, пустинни и планински видове спорт) [1].

Материалната база на спортния туризъм се състои от специализирана суперструктура и инфраструктура. Тя е организирана в спортни комплекси, съоръжения, клубове и училища със съответната екипировка и превозни средства. В туристическите територии, хотелски комплекси и зоните за отдих се изгражда разнообразна игрално-занимателна и спортна база – игрища за спортни игри, паркове за развлечения, плавни басейни, фитнес зали, тенис кортове и др.

Според М. Михайлов спортът по своята същност представлява „физически активността и игри със състезателен характер спортният туризъм води до високо спортно майсторство, а при спортните игри – до стремежа за победа и се свързва с удоволствието, забавлението, приятно прекарване на свободното време част от спортно-туристическите услуги са свързани с

обучение, осъществявано от специализиран персонал и специфични организационни форми – спортни инструктори, школи и клубове, което има важно познавателно и възпитателно значение.

3. Анализ на природни и социално - икономически фактори за развитие на устойчив спортен туризъм в община Пазарджик

3.1. *Природните условия* включват: географско положение; релеф; климат; води; почви; растителност и животински свят.

В географско отношение общината се намира на важен кръстопът, пресечен от магистрала Тракия и пътища, свързващи Родопите със Средногорието и Северна България, София с Черноморието, както и важните международни коридори №8 и №10.

В релефно отношение по-голяма част от селищата в община Пазарджик са разположени в най-западната част на Горнотракийската низина като част от Пазарджишко-Пловдивското поле с надморска височина 205–210 м н.в., което е благоприятен фактор за изграждане на магистрала „Тракия“ и множество първо и второ класни пътища.

Всички природни ресурси са благоприятствали ранното заселване на земите в този край и възникването на най-ранните селища, като това от неолита (Юнаците), траките (Бесапара – днешният Пазарджик) и други, които от своя страна със своите културно-исторически паметници са предпоставка за развитие и на културно-исторически туризъм.

Естествената флора и фауна е съхранена в третият по големина в България естествен парк с площ 300 дка с името „Остров „Свобода““ разположен по двата бряга на р. Марица. Изпълнен с гъсти, високи и дебели тополи, чрез активното участие на община Пазарджик паркът съжителства с антропогенно сътвореното: колодрум, летен театър, лятна читалня, зоокът, розариум, увеселителни заведения и други, които са оформили парка *в зона за здраве,отдых и спорт* .Зоната за здраве свързва паркът със откритият басейн чрез специално обособен за целта мост.

3.2. *Социално-икономическите фактори (макросредата)* включват: политически фактори и законодателство; икономически фактори; социокултурни фактори; техно-логични фактори; екологически компоненти на средата.

Общината включва 32 населени места в т.ч. град Пазарджик и 31 села Държавната политика е политическа дейност и приоритет на прави-

телството. Съгласно проучване на М. Аугустин най-често срещаният инструментариум включва:

- законови и нормативни мерки;
- финансови мерки;
- оперативни мерки [8].

Туристическата политика се отнася за насоки и решения, насочени към реализация на туристически цели и задачи. С. Милева споделя, че разработването на политики се определя като:

- избор на метод на действие измежду различни алтернативи и в контекста на дадени условия, чрез които се насочват и определят настоящите и бъдещите решения;
- генерален цялостен план, който обхваща общите цели и приемливите процедури на компетентния орган на изпълнителна власт [5].

Политиката на община Пазарджик е изцяло подчинена на Закона за местно самоуправление и местна администрация, в който чл. 21. т. 12 посочва: „Общинският съвет приема стратегии, прогнози, програми и планове за развитие на общината, които отразяват европейските политики за развитие на местните общности“ [10].

Основните измерения на Закона за местно самоуправление и местна администрация намират израз в Общински план за развитие 2014–2020, Наредба за обществен ред, „Устойчиво интегрирано развитие – интегриран план за градско възстановяване и развитие, ”Програма за развитие и управление на спорта“ и други.

Основна цел, заложена в нормативните документи на общината е повишаване качеството на живот, съответните екологични условия и физическата среда на град Пазарджик и прилежащият агломерационен ареал, като част от по-широко обхватна стратегия за икономическо, социално и екологично развитие.

Социокултурната среда е важен фактор за развитие на устойчив туризъм, в т. ч. спортен туризъм. Взаимодействието между социокултурната среда и туризма изисква оптимално решаване на въпросите за културно-историческото наследство и социалната практика като туристически ресурси, дестинации на културен туризъм, туристическа интерпретация на древни цивилизации и религии и различните им форми и продукти. Някои от туристическите ресурси на социокултурната среда в община Пазарджик имат не само местно, но и национално значение за интереса на местното население и гостите на града. Такива са :

- Праисторическата селищна могила при село Юнаците, известна още като “Плоската могила“. Тя е своеобразен музей на открито като история от времето още на неолита.

- Църквата „Свети Димитър“ в с. Паталеница, построена 12–13 век, чиито стенописи носят ясно изразени ренесансови белези.
- Катедралната църква „Св. Богородица“ – Пазарджик е най-голямата възрожденска църква в Р. България, национален паметник на културата, построена през 1836–1837 г. с изключително ценен дърворезбен иконостас, дело на майстори - резбари от Дебърско-Мияшката школа.
- Къща музей на К. Величков и други.

Икономическите фактори включват: динамика на растеж, доходи и покупателна способност на население, развитие на инфраструктурата за спорт и отдих като обхващат:

- *Обновяване на училищните спортни бази; подобряване състоянието на общинските спортни обекти, вкл. чрез прилагане на ПЧП 290 ОБ, частен сектор П 2.37* Изграждане и рехабилитация на детски и спортни площадки и съоръжения за широк обществен достъп; обновяване и внедряване на мерки за енергийна ефективност в Спортна зала Васил Левски (ПРОЕКТ ЗВ II – 8.1); в Зона на здравето (ПРОЕКТ ЗВ II – 8.2) П 2.40, подпомагане на спортните клубове в общината, частен сектор Община Пазарджик, НПО, частен сектор П 2.41 Развитие на масовия и ученическият спорт по 310 ОБ Община Пазарджик, НПО Общо за С.Ц 2.1.4 721 и др.
- *Спорт, туризъм и развитие на материално-техническата база за организация на свободното време на населението.* Материалната база е организирана в спортни комплекси, съоръжения, клубове и училища със съответната екипировка и превозни средства. В туристическите територии, хотелски комплекси и зоните за отдих се изгражда разнообразна игрално-занимателна и спортна база – игрища за спортни игри, паркове за развлечения, плавни басейни, фитнес зали, тенис кортове и др.

Основната материално-техническа база обхваща четири големи спортни зали, три стадиона, един колодрум и два плавни басейна (открит и закрит), като тази база задоволява потребностите на спортните клубове в града. Спортната зала „Васил Левски“ е третата по големина в страната. Тя е предназначена за тренировъчна - състезателна дейност. В нея са разположени допълнителни малки зали, шест съблекални, две приемни, канцелария. Залата разполага с 2000 места за зрители, което я прави удобна за провеждане и на различни други мероприятия – концерти, конкурси, събрания. В нея провеждат

тренировъчната си дейност спортните клубове по волейбол, баскетбол, бадминтон, тенис на маса, карате, джудо и др. В спортна зала „Младост“ се провеждат тренировки на клубовете по художествена гимнастика. Спортен комплекс „Хебър“ разполага с една голяма зала, три по-малки и открити спортни площадки. Тя е предназначена е за тренировъчна дейност на спортни клубове по волейбол, карате, вдигане на тежести и борба, както и за провеждане на ученически турнири. Стадион „Георги Бенковски“ е най-големият в града. Той е добре поддържан и се ползва за тренировъчна - състезателна дейност от два футболни клуба. Стадионът в жилищен комплекс „Младост“ се използва за масов спорт от гражданите, а на Комплекс „Зона на здравето“ откритият плавен басейн се използват от два клуба – по плуване и модерен петобой. На територията на Пазарджик спортно-състезателната дейност развиват спортни клубове по множество видове спорт: волейбол, баскетбол, шахмат, корабомоделизъм и автомоделен спорт и регата, лека атлетика, джудо, карате, модерен петобой, вдигане на тежести и колоездене, класическа борба, фитнес и културизъм и други. Организирането на спортна дейност по направления: *училищна спортна дейност, работническа спортна дейност, спортни секции за пенсионери, инвалиди и лица в неравностойно състояние* е системност. С голяма спортна ефективност са тенис комплекс „Писковец“, фитнес на открито в парк Остров, игрища по мини футбол и плажен волейбол, колодрум в Парк „Острова“ и други. *Средногодишно спортната база на общината се посещава между 50–100 000 души за различни спортни дейности, което представлява сериозен финансов приход на местно и национално равнище.*

Допълнителната спортна база обхваща: зоопарк; читалня на открито; най-дългата пейка в България, кафенета, ресторанти и др.

В Програма за развитие и управление на спорта основната цел се определя като подобряване и активиране на физическо възпитание, спорт и туризъм чрез осигуряване на достъп до спортна база в т. ч. приобщаване на ученици и деца в неравностойно положение, обогатяване на спортен календар, изграждане на нови екотътеки и туристически маршрути, ежегоден летен лагер по планинарство за ученици, реновиране на спортна база и други. Някои основно повтарящи се дейности, заложили в Програма за развитие и управление на спорта на община Пазарджик: държавно първенство по кораб моделен и автомоделен спорт и регата Пазарджик, световен ден на предизвикателството, републиканско състезание по алпийско катерене на

сградата на общината, волейболни турнири, лекоатлетическо състезание „Лъвски скок“, учебнически крос „Златна есен“ и др.

Политиката на общината за развитие на спортен туризъм намира израз в идеята за откриване (на закритото преди това) спортно училище реализирана на общински съвет на 31.03.2016 г., която през учебната 2017/2018 става факт. Училището стартира със спортни направления: футбол; художествена гимнастика; плуване; модерен петобой; джудо; бадминтон; волейбол; бокс. Така на практика общината подобрява *вътрешната среда* за развитие на спортен туризъм. Спортно училище разполага със собствена материална база, а целта е да се създадат условия и възможности за качествен, съвместен и ефективен учебно-тренировъчен и спортносъстезателен процес формиране на национални и общочовешки добродетели.

Направеният анализ дава основание да се направят следните *изводи*:

1. Община Пазарджик с наличния природоресурсен и социокултурен потенциал осигурява на гражданите устойчив активен туризъм в дългосрочен аспект.
2. Управленската практика на общината като стратегическо управление на туристически ресурси, макросреда и туристически продукти и пазари осигурява ефективност на принципа „Да мислим глобално – да действваме локално“.
3. В резултат на ефективната политика за устойчиво развитие на спортния туризъм на местно равнище град Пазарджик е обявен за „Европейски град на спорта“ през 2020 г.

Заключение

Устойчиво развитие на туризма като стратегия изисква интегриране на усилията на всички

управленски равнища – глобално, регионално, национално, районно и локално. Спортния туризъм в съчетание с екологичния, селския, културния и други форми допринася за изграждане на привлекателна визия за българския туристически продукт, а неговото образователно и възпитателно значение допринася в максимална степен за формиране на така необходимите в днешно време човешки добродетели.

Литература

1. Бабкин, А. *Специални видове туризъм*. Ростов на Дону. Феникс. 2008. [https://tourlib.net/books_tourism/babkin.htm].
2. Гюлеметова, М. *Развитие на туризъм в контекста на устойчиво развитие*. НБУ. София. 2016.
3. Левков, К. *Алтернативни видове туризъм*. Артраф ЕООД. 2013.
4. Михайлов, М. *Стратегическо управление на туризма*. НБУ. София. 2015. с. 77.
5. Милева, С. *Държавна политика и планиране в сферата на туризма. Сборник статии*. НБУ. София. 2011.
6. *Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма*. Държавна агенция по туризъм. София. март 2009. стр. 18–21.
7. Augustin, M. *The role of state in tourism industry development in selected countries*. Doctoral dissertation. 1995.
8. *Общински план за развитие 2014–2020*. [<https://www.pazardzhik.bg/bg/>].
9. *Закон за местно самоуправление и местната администрация*. ДВ. 77/1991.
10. *Convention for Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. [<https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>].
11. The Sustainable Development Agenda. [<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>].
12. Global Code of Ethics for Tourism. [<https://www.unwto.org/global-code-of-ethics-for-tourism>].

CONDITIONS AND FACTORS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SPORT TOURISM IN THE MUNICIPALITY OF PAZARDZHİK

Mariya Gyulemetova
New Bulgarian University, Sofia, Bulgaria

Abstract

The purpose of the report is to prove, on the basis of an analysis of conditions and factors for the sustainable development of sports tourism in Pazardzhik municipality, that the transformation of the city of Pazardzhik into the European Capital of Sport in 2020 is not a random process. The urgency stems, on the one hand, in response to the 2030 Agenda for Sustainable Development and the principles enshrined in the UN Global Compact and, on the other, the development of sport tourism as a health that provides a quality of life for the population and an important condition for sustainable economic, environmental and social development.